

× Gemeente
× Amsterdam
×

**De Amsterdamse
Ambtseed** De
gerechtigheid dienen

**De Amsterdamse
Ambtseed** De
gerechtigheid dienen

Voorwoord

Wie ambtenaar is heeft een bijzondere taak in de samenleving. Hij of zij werkt voor de publieke zaak. Of in termen van deze nieuwe ambtseed: de ambtenaar dient de gerechtigheid, zet zich in voor de rechten en het welzijn van de burgers.

Ambtenaren hanteren overheidsmacht. Dat vraagt om de grootst mogelijke zorgvuldigheid. Misbruik van die macht richt grote schade aan in de samenleving.

De tekst van de ambtseed die u gaat afleggen kent tien artikelen. Dat zal geen toeval zijn. In deze tien-geboden-voor-ambtenaren worden de verplichtingen die het ambt met zich mee brengt omzichtig en nauwkeurig omschreven. Als ik het in mijn woorden samenvat: de eed vraagt om een kritische en loyale ambtenaar die zich samen met bestuurders en volksvertegenwoordigers inzet voor de publieke zaak en op geen enkele wijze misbruik maakt van de overheidsmacht die hem of haar is toevertrouwd. Het is een eer en groot genoegen voor Amsterdam te mogen werken. Het is een uitdaging aan deze stad en haar burgers recht te doen.

Eberhard van der Laan
Burgemeester van Amsterdam

Ambtseed

Ik beloof als ambtenaar plechtig het volgende:

Ik zal de gerechtigheid dienen.

Ik zal trouw zijn aan de grondwet en de overige wetten van het rijk.

Ik zal mij inzetten voor de rechten en het welzijn van alle burgers van Amsterdam.

Ik zal onpartijdig handelen en de democratische beginselen en procedures respecteren.

Ik ben loyaal ten opzichte van de bestuursorganen van de stad en het door hen vastgestelde beleid.

Ik zal van de overheidsmacht die mij is toevertrouwd geen misbruik maken.

Ik zal zorgvuldig omgaan met informatie.

Ik zal de geloofwaardigheid van het ambt niet schaden.

Ik zal het vertrouwen, dat de burger in mij mag stellen, niet beschamen.

Ik zal mij een zelfstandig oordeel vormen over de morele juistheid van mijn handelen.

Dat verklaar en beloof ik.

En eventueel een verwijzing naar godsdienst zoals:

Zo waarlijk helpe mij God Almachtig. **Of:**

Zo waarlijk helpe mij Allah de Erbarmer, de Barmhartige. **Of:**

Zo waarlijk, als het woord van de bhagavad gita, helpe mij Shri Krishna.

Inleiding

Waarom een ambtseed?

De gemeente Amsterdam ziet de ambtseed als onderdeel van integriteitbeleid. In het totale integriteitbeleid neemt de ambtseed een bescheiden plaats in. Maar we mogen de invloed ervan niet onderschatten. Voor elke nieuwe ambtenaar is het afleggen van de eed een moment om nadrukkelijk stil te staan bij de integriteitaspecten die horen bij zijn* functie bij de gemeente.

De eedaflegging is één van de instrumenten om je als ambtenaar bewust te maken van jouw verantwoordelijkheid als gemeenteamttenaar.

Toelichting, commentaar

De nieuwe ambtseed probeert recht te doen aan wat specifiek is aan de gemeentelijke organisatie en specifiek aan het ambtenaarschap. Het is geen makkelijke tekst. Het vraagt het nodige denkwerk van je. Daarom hebben we als hulp bij de ambtseed een toelichting en een commentaar toegevoegd. In de toelichting krijg je per artikel kort uitleg over de bedoeling. Het commentaar geeft uitgebreider de achtergronden van de artikelen.

*Daar waar 'hij' of 'hem' staat kan ook 'zij' of 'haar' gelezen worden.

Ik beloof plechtig...

Door de eed af te leggen verbind je je als ambtenaar persoonlijk aan je ambt. Je zegt daarmee het belang en de bijzonderheid van het ambt te begrijpen. En je belooft dat ambt eerlijk uit te oefenen en niet te misbruiken. Je legt de eed meestal af bij een leidinggevende, maar eigenlijk belooft je het aan de burgers die van jou afhankelijk zijn.

De overheid is de enige organisatie die met geweld mag dreigen en het mag gebruiken. Zij is de enige organisatie die van anderen geld mag afpakken en dat ook doet. Dit noemen we het geweld- en belastingmonopolie van de overheid. Dat geeft de overheid een enorme macht. Burgers willen het gebruik van die macht klein houden. Ze willen het beperken, het controleren, er zeggenschap over hebben. Burgers willen de juiste doelen voor de overheidsmacht samen bepalen. Zij willen dat de mensen die namens de overheid deze macht gebruiken kundig en betrouwbaar zijn.

Het afleggen van een eed is een bijzondere gebeurtenis. Het komt niet vaak voor in een leven. Meestal vragen we een eed alleen van mensen als anderen heel afhankelijk van hen zijn of worden, als mensen het lot van anderen in handen hebben. Wie in het huwelijk treedt, legt voor een deel zijn geluk in andermans handen. Als je getuigt is het de vrijheid van de ander die op het spel staat, aan de arts vertrouw je jouw leven toe. Het is een symbolische bekrachtiging van een overeenkomst of afspraak. Vaak heeft die bekrachtiging een juridische status. Het afleggen van een eed is een ritueel. Dit ritueel verbindt de afspraak of overeenkomst met de persoon zelf. Wie een eed aflegt, steekt daarin gevoel en identiteit, trots en schaamte. Door de eed af te leggen, stel je jezelf persoonlijk garant.

De ambtseed voor ambtenaren werd langzamerhand vergeten. De Nederlandse overheid is immers zeer betrouwbaar. Een paar eeuwen vrijheidstreven, sociale strijd en democratie leverden een overheid op die haar macht vaak op de juiste manier en voor de juiste zaak inzet.

Onze overheid is niet altijd succesvol en zij is ook nog niet af, maar in de regel voldoet zij. Dat gaf het misverstand dat de overheid een organisatie is als alle andere en dat een ambtseed minder noodzakelijk was.

Intussen weten we weer beter. Grootschalig misplaatste overheidssteun; fraude en corruptie in specifieke bedrijfstakken en overheidsonderdelen; een niet aflatende stroom kleine incidenten rond ambtelijke en bestuurlijke betrouwbaarheid; mislukte privatiseringen en reorganisaties van overheidsdiensten; falend toezicht met rampzalige gevolgen. Dat alles leerde ons opnieuw wat we eerder al wisten: de overheid is echt anders dan alle andere organisaties. Ze is heel belangrijk voor de samenleving en de burger is zeer afhankelijk van de overheid. De overheid is gevaarlijk, het luistert nauw waarvoor haar macht wordt ingezet.

Burgers willen dat ambtenaren zich keurig gedragen. Gezien de grote macht van de overheid, hebben de burgers daar gelijk in. Als je ambtenaar wordt, draagt je extra verantwoording en verplichting. Als je de ambtseed aflegt, belooft je plechtig dat waar te maken en stel je je persoonlijk garant. De eed begint niet voor niets met: *Ik beloof*. Op die persoonlijke garantie, die eigen vrijwillige betrokkenheid van de ambtenaar stoelt uiteindelijk het vertrouwen van de burger.

1

Ik zal de gerechtigheid
dienen

Dit eerste artikel vat alle volgende artikelen samen. De gerechtigheid geeft bestaansrecht aan de overheid. En daarmee aan het handelen van jou als ambtenaar. Je dient de gerechtigheid allereerst door trouw te zijn aan de wet. Vervolgens door je in te zetten voor het welzijn en de rechten van burgers, onpartijdig te handelen, loyaal te zijn aan het beleid van het politieke bestuur. Ofwel: je dient de gerechtigheid door je te houden aan de overige negen artikelen die op dit artikel volgen. De overheid probeert voor iedereen een minimum aan vrijheid, rijkdom en geluk te garanderen en gelijke kansen op meer daarvan. Twijfel je er aan of iets dat je doet de gerechtigheid dient, dan moet je dat niet zomaar voorbij laten gaan. Dat betekent niet dat je dan het onrecht zelf moet aanpakken. Het betekent wel dat je het binnen de gemeentelijke organisatie moet melden.

De overheid doet het werk van de gerechtigheid. Ze doet dat werk vooral op twee terreinen van het maatschappelijk leven:

- het terrein van de vrijheid
- het terrein van de rijkdom

Rond die dubbele taak ontstond en groeide de overheid zoals we die nu kennen.

Overigens zijn op die terreinen allereerst burgers zelf actief. De overheid probeert voor iedereen een minimum aan vrijheid en rijkdom te garanderen en iedereen gelijke kansen op meer daarvan te geven.

De overheid doet het werk van de gerechtigheid op minstens twee manieren: zij schept rechten en schept gezamenlijke voorzieningen. Ze beschrijft vrijheidsrechten en economische rechten. Ze controleert dat anderen die rechten niet schenden. Gebeurt dat toch, dan probeert ze de schade te herstellen en de daders te straffen. Bovendien maakt de overheid gezamenlijke voorzieningen als gezondheidszorg, onderwijs, infrastructuur, vervoer, inkomensverzekering, welzijnswerk, etc. Die voorzieningen vullen het maatschappelijk verkeer daar aan, waar elkaars rechten respecteren onvoldoende is voor werkelijke minimale vrijheid en rijkdom en voor gelijke kansen.

De overheid is nog op een derde terrein voor de gerechtigheid actief. Dat terrein is het privéleven, waar het streven naar geluk voorop staat. Dat terrein van het maatschappelijk leven is nog onderontwikkeld. De samenleving richt zich nog niet op maximaal geluk. De individuele burger gebruikt nog niet de beste manieren om zijn geluksdoelen te bereiken. En ook de overheid werkte nog met vrij ouderwetse instrumenten. Dat lijkt nu in sneltreinvaart te

veranderen. Huwelijk, relaties, ouderschap, opvoeding, familie, seksualiteit, vrijetijdsbesteding: op al die punten verandert de samenleving. Mensen zoeken nieuwe wegen of keren naar oude terug. De overheid moet daarin mee en doet dat ook. Om nieuw onrecht te voorkomen, om oud onrecht eindelijk op te ruimen.

Wanneer je als ambtenaar belooft de gerechtigheid te dienen, neem je daarmee een kritische taak op je. Je belooft het werk zo goed mogelijk uit te voeren in het besef dat het daarbij om niets minder dan de gerechtigheid gaat. Maar je meet dat werk en dat van jouw collega's ook aan die eis. Je zet je er voor in dat de overheid het werk van de gerechtigheid beter gaat doen, dat de overheid bijleert en waar nodig verandert.

We zagen eerder dat de overheid het monopolie bezit op geweld en belasting. Uiteindelijk kan alleen de gerechtigheid het gebruik daarvan rechtvaardigen. Voor minder moeten we het niet doen.

2

Ik zal trouw zijn aan de
grondwet en de overige
wetten van het rijk

Het is jouw taak om wetten en verordeningen uit te voeren en te handhaven. Daarin ben je anders dan de 'gewone' burger. Die heeft zich ook aan de wet te houden. Maar hij draagt geen speciale verantwoordelijkheid zoals uitvoering of handhaving.

De trouw aan de wet geldt allereerst voor de Grondwet. Want hierin liggen de rechten en beginselen van onze samenleving vast. Daarna volgt trouw aan de overige wetten, vooral de wetten die jij uitvoert en handhaaft.

Wie in één zin het ambtenaarschap wil definiëren, kan niet om het verschijnsel heen dat wij de wet noemen. Een ambtenaar, dat is iemand die de wet handhaaft of uitvoert. Bestaan er geen wetten, dan bestaan er ook geen ambtenaren. Het woord *trouw* dat hierboven gebruikt is, geeft die relatie heel nauwkeurig weer. De wet werkt alleen als jij, de ambtenaar, haar trouw bent. Doet je dat niet, dan verdwijnen alle voordelen die de wet biedt. Als je de wet niet voortdurend en gelijk toepast, uitvoert en handhaaft, neemt de macht van de overheid af en wordt de overheid bandeloos en scheidt ze onrecht.

Rechtmatigheid, rechtsgelijkheid, rechtszekerheid

In de loop van de tijd zijn er drie beginselen benoemd die de omgang met de wet moeten leiden. Die drie beginselen zijn leidend voor jouw werkpraktijk. Het zijn de beginselen van rechtmatigheid, rechtsgelijkheid en rechtszekerheid.

- Rechtmatigheid betekent hier dat de wetshandhaving of uitvoering zich aan alle betreffende wetten houdt: naar letter en naar geest.
- Rechtsgelijkheid houdt in dat de wet op alle personen op dezelfde manier moet worden toegepast en dat deze personen dezelfde rechten hebben. Je mag geen uitzondering maken voor bepaalde personen of groepen.
- Rechtszekerheid gaat over de interne regels van de rechtspraktijk die willekeur moeten uitsluiten. Bijvoorbeeld het vastleggen dat wetten en dergelijke pas worden toegepast als ze zijn vastgesteld en bekendgemaakt.

Nederland is al lange tijd een democratie. In een democratie schrijven de burgers zichzelf de wet voor. Of nauwkeuriger: schrijft een meerderheid van de vertegenwoordigers van de burgers aan die burgers de wet voor. Dat alleen al geeft de wet een zekere mate van legitimiteit. Wat zou jou het recht geven om tussen de meerderheid van de volksvertegenwoordigers en het volk in te gaan staan? Nog belangrijker is het dat een democratie een voortdurend openbaar debat oplevert over wetsvoorstellen en het achterliggende gedachtegoed. Vooral als een democratie langer en liefst zonder grote onderbrekingen heeft weten te overleven, biedt dat debat misschien wel de beste garantie dat de wetten werkelijk de gerechtigheid dienen.

Als ambtenaar ben je trouw aan de wet, maar niet blindelings trouw. Iedere uitvoerings- en handhavingspraktijk laat interpretatie- en beslisruimte. Dat vraagt om een eigen oordeel. Als je alleen maar de letter van de wet volgt, gaat dat niet lukken. Bovendien kan het zelfs in onze democratie soms voorkomen dat er wetten zijn die in strijd zijn met de gerechtigheid. En het onrecht daaruit kan zo groot zijn, dat zelfs een ambtenaar zich gedwongen voelt zijn trouw aan die wet op te zeggen. Heel af en toe laat de wet zijn ambtenaren in de steek.

3

Ik zal mij inzetten voor
de rechten en het
welzijn en van alle
burgers van Amsterdam

Je werkt aan de stad als gedeelde voorziening voor iedereen. Alle burgers gebruiken die voorzieningen. Zij zijn van de stad afhankelijk voor hun levenskwaliteit. De stad vormt de culturele omgeving waarbinnen burgers hun eigen leven leiden en zelfstandig keuzes maken.

De rechten van de burgers vormen de harde kern van die culturele omgeving. Jij beschermt ze als ambtenaar tegen andere burgers, maar ook tegen de overheid zelf. Daarom zet jij je altijd in voor álle burgers van Amsterdam, wat hun ras, etniciteit, seksuele geaardheid, geslacht, leeftijd of religie ook is. We mogen nooit groepen of personen uitsluiten of achterstellen. En deze inzet en bescherming gelden natuurlijk ook voor de vele verschillende bezoekers van de stad Amsterdam.

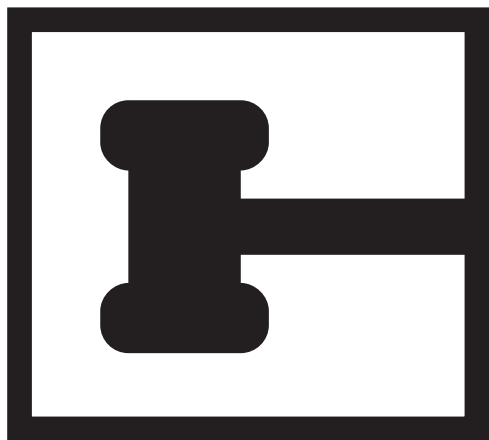
Er bestaat een nauwe band tussen stad en politiek. Er is een aantal redenen waarom de stad de politiek zo dicht op de huid zit. Eén daarvan is dat de stad de gezamenlijke voorziening nodig maakt. De epidemie stopt niet bij de grenzen van de buurt waar hij ontstaat. De criminele organisatie maakt slachtoffers onder arm en rijk. De verwaarloosde stadsmuur, het verloederde marktplein, verstopte straten: ze raken alle inwoners. De gemeentelijke overheid geeft de stad vorm als gezamenlijke voorziening, die alle burgers kunnen gebruiken. De gemeentelijke organisaties:

- plannen, bouwen, onderhouden en vernieuwen voortdurend de stad zelf. Ze maken de stad voor ons geschikt om in te wonen, te leven, te werken. Langzaam maar zeker scheppen ze direct voor onze neus een mooie, prachtige schoonheid van een stad.
- leveren schoon water aan, voeren vies water af, ruimen het afval weg, halen het vuilnis op, zien toe op hergebruik, verbranding, veilige stort. Samen zorgen ze er voor dat de stad leefbaar blijft, dat de stad onze gezondheid niet aantast. De gemeentelijke gezondheidsdienst waakt vervolgens over die gezondheid van de stad, doet onderzoek, adviseert, grijpt in waar hulp noodzakelijk is.
- geven de stad een geheugen. Ze maken er een onderwijsinstelling van, een podium voor de kunsten, een terrein voor de sport, geven de vrije tijd en het vermaak ruimte. Mahler in het concertgebouw, de school om de hoek, de zonsondergang in het Vondelpark, de bibliotheek in de buurt en Ajax in het stadion.

- verzekeren mensen van een inkomen als ze dat zelf niet kunnen. Ze proberen iedereen te helpen werk te vinden. Ze maken huisvesting betaalbaar en bereikbaar voor haast iedereen. Er is opvang voor zwervers, voor drugverslaafden, voor psychiatrische patiënten. Er is een bank van lening, hulp bij schuldsanering, maatschappelijk werk voor wie in nood is, psychologische hulp voor wie ongelukkig blijft.
- geven de burger een juridische identiteit, beschermen zijn vrijheid en zijn eigendom, scheppen ruimte voor zijn auto en beheren zo goed en zo kwaad als de burger zelf dat toelaat het openbare fatsoen. Het openbaar vervoer maakt de stad bereikbaar voor burger en bezoeker.

De Amerikaanse rechtsfilosoof Dworkin identificeert in zijn geschriften het basisprincipe van equal care (gelijke zorg) als het belangrijkste uitgangspunt voor het overheidshandelen. De overheid moet zich evenveel om iedereen bekommeren. In de uitvoering van dit principe ligt de stille voldoening van het ambt. Als ambtenaar van de gemeente werk je voor alle Amsterdammers, ongeacht leeftijd, sekse, seksualiteit, ras of etnische achtergrond. Je bent er voor ze allemaal. Als ambtenaar werk je voor de gemeenschap en werk je aan de gemeenschap.

4

Ik zal onpartijdig handelen en de democratische beginselen en procedures respecteren

Als ambtenaar werk je neutraal mee aan de democratische besluitvorming en aan de kwaliteit daarvan. Dus hinder je of vertraag je het besluitvormingsproces niet door informatie achter te houden. Het betekent ook dat je niet probeert het besluitvormingsproces op oneigenlijke wijze te beïnvloeden. Je adviseert en informeert dus bestuur en raad naar eer en geweten vanuit jouw (vak)kennis en niet vanuit je persoonlijke (politieke) voorkeuren.

Politieke partijen organiseren het politieke leerproces van een samenleving. Burgers kunnen daaraan deelnemen. Direct via het partijlidmaatschap of indirect via het openbare debat. Ze maken het de burger mogelijk te beïnvloeden waarvoor de overheidsmacht wordt gebruikt.

Jij hebt net als andere burgers voorkeuren. Misschien ben je lid van een politieke partij. Dat is jouw recht. Tegelijkertijd mag jouw voorkeur of eventueel lidmaatschap jouw handelen als ambtenaar niet beïnvloeden. Je handelt altijd partijpolitiek-neutraal. Je mag beleid niet hinderen omdat het niet overeenkomt met het programma van jouw partij. Je mag ook niet beleid in de richting van dat programma ombuigen, bijstellen of aanpassen. Of je extra inzetten voor beleid dat wel met jouw partijpolitieke voorkeuren overeenkomt. Ten slotte mag jouw handelen de partijen zelf niet bevoordelen of benadelen.

Blijf jij niet partijpolitiek neutraal, dan schaad je daarmee belangrijke uitgangspunten en regels van de democratie. Eén van de belangrijkste manieren voor burgers om de macht van de overheid te kunnen controleren, is opdelen van die macht. De belangrijkste daarvan is een driedeling in

- wetgevende macht
- rechterlijke macht
- uitvoerende macht

Als jij partijpolitiek handelt, verbreek je de deling tussen wetgevende en uitvoerende macht. Je neemt de rol van politicus op je. Jij steelt dan die macht, want je bent niet gekozen en je legt ook geen verantwoordelijkheid af aan de burgers.

Als ambtenaren politiek gekleurd handelen, wordt de invloed van de burger op het beleid kleiner. Zijn stem verliest aan gewicht. Het bestaansrecht van partijen en het principe van de volksvertegenwoordiging brokkelt zo af. Het meerderheidsprincipe en de coalitievorming die daaruit voortkomt staan buitenspel.

Je mag lid zijn van politieke actiegroepen. Ook daarbij geldt hetzelfde principe van politieke neutraliteit. Het mag jouw handelen als ambtenaar niet bepalen, je mag de groep op geen enkele wijze bevoordelen of benadelen. En als ambtenaar word jij natuurlijk geen lid van groepen die geweld gebruiken of tegen de democratie en haar grondbeginselen strijden.

5

Ik ben loyaal ten opzichte van de bestuursorganen van de stad en het door hen vastgestelde beleid

Bestuursorganen van de gemeente zijn: de burgemeester, de gemeenteraad en het college van Burgemeester en Wethouders (hierna: het college). De wethouder is geen bestuursorgaan. Je zet je er voor in om het programma van het college waar te maken. Dat doe je met de inzet van al jouw kennis en vaardigheden. Maar let op: loyaal zijn betekent niet dat je alles klakkeloos uitvoert wat je krijgt voorgelegd. Je moet altijd kritisch zijn. Want we verwachten dat je jouw professionele verantwoordelijkheid neemt, zeker op jouw vakgebied.

Loyaal zijn aan het door het bestuur opgestelde en door de raad goedgekeurde beleid betekent vooral dat je:

- dat beleid in de geest van het bestuur voorbereidt.
- het nauwgezet uitvoert.
- altijd probeert het tot een succes te maken.

Daarvoor moet jij je in het beleid verdiepen. Je moet de doelen daarvan kennen en weten welke middelen daarvoor nodig zijn. Heb je nog niet voldoende kennis en vaardigheden om het beleid te kunnen uitvoeren? Dan moet je die bijleren of de opdracht teruggeven. Je werkt binnen de gemeente en daarbuiten samen met personen en instellingen die nodig zijn voor uitvoering en succes van het beleid. Zijn er in de uitvoering van het beleid onverwacht moeilijkheden en komt het succes in gevaar? Dan meldt je dat zo snel mogelijk. Je verdedigt het beleid tegen onterechte kritiek, helpt bij overtuigen en denkt mee over verbeteren van het beleid.

Loyaal zijn aan het beleid betekent ook dat je een kritische houding hebt. Je moet nagaan:

- of het beleid de gerechtigheid dient.
- of het de wet en de afgesproken uitvoeringsregels niet overtreedt.
- of er geen grondrechten worden geschonden.
- of het welzijn van de Amsterdamse burgers er wel mee gediend is.

Je gaat na of het in tegenspraak is met ander beleid. Je moet je bovendien vanuit jouw kennis en ervaring afvragen of het beleid wel zal werken: zijn de doelen haalbaar, de methodes geschikt, de geplande hoeveelheid tijd en geld voldoende? Heb je op één of meer van deze punten ernstige twijfels? Of weet je zeker dat het beleid niet integer of niet effectief is? Meld dat dan meteen.

Politici vinden kritisch-loyale ambtenaren vaak een ondermijning van het primaat van de politiek. Vaak zitten ze er dan naast. Het primaat van de politiek betekent dat politici als enigen beleid vaststellen en niet de ambtenaren. De politiek heeft echter niet het primaat over de gerechtigheid, de wet en de beginselen van behoorlijk bestuur. Ook heeft de politiek geen primaat over de werkelijkheid - hoe jammer, hoe vervelend, hoe ongelukkig dat ook af en toe voor politici mag zijn.

Er wordt vaak geklaagd over de trage bureaucratie. Soms is dat terecht. Maar zolang dit komt door kritische loyaliteit van ambtenaren, is die traagheid geen verloren tijd. Door die traagheid kun je beleid bij laten stellen voordat het wordt uitgevoerd. Het is nodig om beleid eerlijk te maken en meer effectief. De traagheid komt voort uit de voorzichtigheid die nodig is bij de bundeling aan macht bij de overheid.

6

Ik zal van de
overheidsmacht die
mij is toevertrouwd
geen misbruik maken

De overheid mag als enige organisatie met geweld dreigen. En zij gebruikt dat soms ook. De overheid bezit onder meer het belastingmonopolie. Uiteraard mag de overheid geen misbruik maken van de macht voor oneigenlijke doeleinden. Wat geldt voor de overheid als geheel geldt ook voor jou als ambtenaar. Fraude, corruptie en machtsmisbruik zijn streng verboden. Fraude en corruptie zijn zelfs strafbaar en worden waar dat kan strafrechtelijk vervolgd.

De bouwfraude, de parlementaire enquête en de rechtszaken die daar weer op volgden vormen een les voor Nederland. Die les leert ons dat er ook in Nederland corrupte ambtenaren zijn. Het laat tegelijk zien dat het er maar betrekkelijk weinig zijn. Ten slotte maakt het duidelijk dat de Nederlandse samenleving een hekel heeft aan ambtelijke corruptie. De morele verontwaardiging daarover is groot.

Je krijgt de beschikking over overheidsmacht voor een specifiek doel. Meestal ligt de manier waarop jij die macht mag gebruiken nauwkeurig vast. Je krijgt die macht om de wet uit te voeren, te handhaven, om vastgesteld beleid waar te maken. Je mag die toevertrouwde macht voor niets anders dan dat gebruiken. Dat betekent vooral dat je die macht niet in jouw eigen voordeel mag gebruiken. Fraude, corruptie en machtsmisbruik mogen nooit. Het is niet voor niets dat je in die gevallen voor de rechter moet verschijnen.

Je mag de overheidsmacht ook niet gebruiken om een ander te bevoordelen. Je mag geen familie- en geen vriendendiensten regelen. Zakelijke relaties mogen geen voorkeursbehandeling krijgen, zelfs als daar voor jezelf geen enkel voordeel tegenover staat. Voor de wet moet iedereen gelijk te zijn. De morele verontwaardiging over corruptie en machtsmisbruik van ambtenaren staat - tot op zekere hoogte - los van de grootte van het bedrag of de schade. Natuurlijk maakt het verschil of de schade voor de gemeenschap een miljoen of tienduizend euro is. Natuurlijk maakt het uit hoe groot de schade is voor de burger. Maar eigenlijk bestaat er geen kleine corruptie, geen beetje machtsmisbruik. De burgers reageren allergisch op alle vormen ervan. En daar hebben ze gelijk in.

Iedere corruptie is een werkelijke aantasting van de rechtsorde, een ernstige verzwakking van de democratie. Klein of groot maakt daarbij geen verschil.

We hebben een eerlijke overheid geërfd. Aan ons de taak die eerlijkheid te bewaken en te bewaren. Het ligt bij de overheid zelf, bij jouzelf, de burger zelf.

7

Ik zal zorgvuldig
omgaan met informatie

De overheid vraagt en krijgt steeds meer informatie over burgers. Als ambtenaar moet je hier heel zorgvuldig mee omgaan. Die informatie mag je alleen gebruiken voor het doel waarvoor de burger het heeft verstrekt. Uitlekken van zulke informatie moet je dan ook voorkomen. Bij informatie over individuele burgers deel je vanwege de privacy nooit meer informatie dan strikt nodig is.

We proberen zo open mogelijk te zijn met informatie over de overheid, de wetten en het beleid. Als organisatie werken we zo veel mogelijk naar de geest van de Wet openbaarheid van bestuur. Maar soms is bepaalde informatie tijdelijk vertrouwelijk. Je behandelt die informatie dan ook zo.

De informatie waarover de overheid beschikt is enorm toegenomen. Zoveel dat die informatie ons eigenlijk al overspoelt. Er is steeds meer over ons bekend; over onze wensen, onze handelingen, onze gewoontes, onze geschiedenis. Veel organisaties verzamelen dat soort informatie, nog meer maken er gebruik van. De informatieaanwas lijkt de samenleving ondoorzichtig te maken en tegelijk de burger doorzichtig. Het is duidelijk dat misbruik van die persoonsgebonden informatie een gevaar is. De overheid bezit en beheert de grootste verzameling persoonsgebonden informatie. De overheid kent ons het best. Dat maakt de overheid zelf tot een van de gevaarlijkste organisaties als het gaat om de aantasting van onze privacy. De overheid heeft voor haar taken zeer veel persoonsgebonden informatie nodig en kan personen en organisaties dwingen die af te staan. Daarom moeten we daar uiterst zorgvuldig mee om gaan. De overheid moet garanderen de verzamelde informatie alleen te gebruiken voor het doel waarvoor dit verzameld mocht worden. Dat stelt hoge eisen aan de individuele ambtenaar.

Je moet er zeker van zijn dat je over de informatie mag beschikken die je gebruikt. Dat betekent meestal dat de informatie verzameld moet zijn met toestemming van de persoon of organisatie waar het over gaat, of met toestemming van de rechter, of in opdracht van de wetgever.

Je mag de informatie niet gebruiken voor jouw eigen voordeel of van derden. Je mag die informatie niet tegen betaling in geld of diensten doorspelen. Je moet ook voorkomen dat de informatie per ongeluk naar buiten komt.

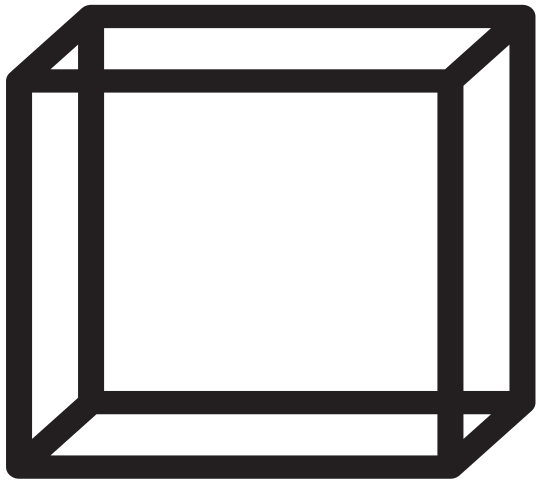
Tenslotte mag ook de uitwisseling van informatie tussen overheidsdiensten, tussen verschillende afdelingen, zelfs tussen verschillende ambtenaren met een zelfde functie alleen onder strikte voorwaarden.

Gaat het om informatie van en over de overheid zelf, dan draait de zorgvuldigheidsverplichting om. Gaat het over het functioneren van de overheid, om wetten of om beleid? Dan moeten we zo open mogelijk zijn. Dat is nodig voor het goed functioneren van de democratie. Overheidsorganisaties moeten handelen naar de geest van de Wet op de openbaarheid van bestuur.

Het is natuurlijk niet de taak van zomaar iedere ambtenaar om informatie over overheidszaken naar buiten te brengen. Als het goed is, kent de organisatie beleid hierover. En zijn er ambtenaren die zich vooral met die voorlichtingstaak bezig houden. Wel moet je als ambtenaar meewerken aan het informatiebeleid van de organisatie. Dat betekent dat je geen informatie achterhoudt, ook niet als dat jou of jouw afdeling in een slecht daglicht stelt.

Natuurlijk kan en mag (tijdelijke) vertrouwelijkheid van informatie over overheid, wet en beleid een onderdeel zijn van informatiebeleid. Als dat zo is, moet je dat respecteren. Heb je zulke informatie, dan zorg je er voor dat die informatie vertrouwelijk blijft.

Vermoed je dat informatie zonder geldige redenen wordt achtergehouden voor controlerende instanties en de openbaarheid? Dan meld je dat binnen de organisatie.

8

Ik zal de
geloofwaardigheid
van het ambt niet
schaden

Je schaadt de geloofwaardigheid van het ambt als je jouw werk niet goed uitvoert. Daarnaast is het voor de geloofwaardigheid van het ambt nodig om eisen te stellen aan jouw nevenwerkzaamheden. En tot op zekere hoogte zelfs aan jouw privé-activiteiten. Het gaat vooral om zaken die jouw onafhankelijkheid als ambtenaar kunnen aantasten of belangenverstremming opleveren. Zelfs de schijn van belangenverstremming moet je zo veel mogelijk voorkomen.

Je schaadt de geloofwaardigheid van het ambt vooral als je in de uitoefening van het ambt niet eerlijk bent. Met andere woorden: als jij je niet houdt aan de verplichtingen die bij het ambt horen. Je schaadt bijvoorbeeld de geloofwaardigheid door ontrouw aan de wet. Partijdigheid en het schenden van democratische procedures en beginselen doen dat ook. Fraude, corruptie en machtsmisbruik schaden de geloofwaardigheid het meest.

Lastig aan het ambtenaar zijn, is dat de geloofwaardigheid van het ambt ook buiten werkverband en werktijd op het spel staat. De vervelende werkelijkheid is namelijk dat sommige nevenwerkzaamheden en zelfs activiteiten in het privéleven niet met het ambt samen gaan. Het gaat dan om activiteiten die jouw onafhankelijkheid als ambtenaar aantasten, belangenverstremgeling opleveren of de schijn van die verstremgeling wekken. Of activiteiten waarbij je geweld gebruikt of strijdt tegen de democratie en haar grondbeginselen.

9

Ik zal het vertrouwen,
dat de burger in mij
mag stellen, niet
beschamen

De overheid is aangewezen op de vrijwillige medewerking van de burger. Daarom is het nodig dat de burger vertrouwen in de overheid heeft. Voer jij als ambtenaar de wet niet uit? Laat je fouten in het beleid passeren? Of laat jij je omkopen? Dan ben je het vertrouwen van de burger niet waard en verspeel je het. De schade die je daarmee aanricht gaat verder dan dat ene incident. Je ondergraaft de rechtstaat en de democratie. Het schenden van de ambtseed is daarom een integriteitschending.

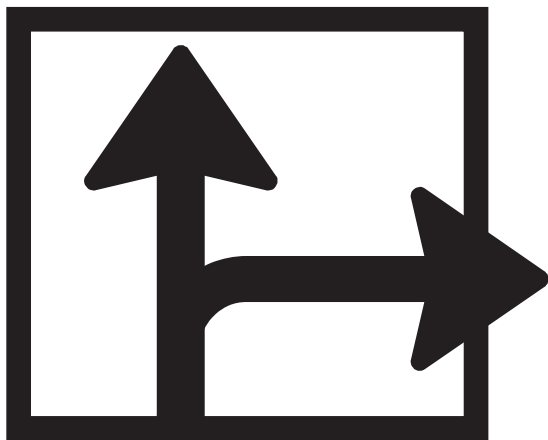
Het vertrouwen dat de burger stelt in de overheid is voor de overheid, de samenleving en de burger zelf heel belangrijk. Natuurlijk, de overheid heeft dwangmiddelen. Ze dreigt met geweld en gebruikt dat ook. Maar het is niet zo dat de overheid alleen met dwang ons er toe brengt om de wet op te volgen. In een democratie gaat de overheid er van uit dat de burgers en de andere rechtspersonen zich vrijwillig aan de wet houden en met het overheidsbeleid meewerken.

Er zijn drie voorwaarden nodig willen burgers vrijwillig de wet gehoorzamen en meewerken aan beleid. De burger moet de wet moreel juist vinden. Hij moet vinden dat de wet op de juiste manier is ontstaan. En tenslotte moet hij erop kunnen vertrouwen dat de wet juist wordt uitgevoerd.

Als burger moet je er op kunnen vertrouwen dat de ambtenaar die zegt je aan de wet te houden, dat ook werkelijk doet en niets anders. Als je dat vertrouwen als burger kwijtraakt, ga je je berekenend tegenover de wet gedragen. Als daarbij de pakkans laag of de opbrengst hoog is, dan overtreed een burger waarschijnlijk zonder veel aarzeling de wet. Dat heeft grote gevolgen. De rechtstaat gaat slecht functioneren. Overheidsbeleid wordt minder effectief. Op den duur neemt het vertrouwen tussen burgers onderling af en worden allerlei vormen van samenwerking moeilijker. De kansen voor de georganiseerde misdaad nemen toe.

Nog net vóór de val van de muur en de ondergang van het communisme schrijft de Amerikaanse ambtenaar Fukuyama, socioloog van Japanse afkomst, een opmerkelijk boek: *The End of History, Aan het einde van de geschiedenis*. Het is een rijk boek dat zich niet laat samenvatten. De belangrijkste gedachte in het boek is dat de lange zoektocht van de mensheid naar een ideale samenleving afgelopen is door de combinatie van democratische rechtstaat en kapitalistische markt. Veel minder bekend maar minstens zo belangrijk is zijn tweede boek, dat simpelweg *Trust* heet, *Vertrouwen*. In dat boek toont hij dat de traditionele bronnen van vertrouwen in de moderne samenleving uitgeput raken. We hebben dringend behoefte aan bronnen uit de moderne samenleving zelf. De belangrijkste van die moderne bronnen van vertrouwen is ongetwijfeld de eerlijke en betrouwbare overheid.

10

Ik zal me een
zelfstandig oordeel
vormen over de morele
juistheid van mijn
handelen

Het ambtenaarschap vraagt van jou vaak om een zelfstandig moreel oordeel. Dat is het effect van de taak om kritisch de gerechtigheid te dienen. De artikelen 2 tot en met 9 zijn eigenlijk een uitleg van dat eerste artikel, het gerechtigheidsartikel. Toch vervangt het opvolgen van wat je in de eed belooft jouw eigen oordeel niet.

Hoe nauwkeurig de wet of het beleid ook is, er blijft altijd interpretatie-, beslissings- en handelingsruimte over. Bovendien zijn er situaties waarin je niet tegelijkertijd aan alle artikelen kan voldoen. Dan moet jij beslissen welk artikel op dat moment voorrang heeft. En er kunnen andere morele overwegingen in de situatie een grote rol blijken te spelen dan die in de eed staan opgesomd. In al die gevallen moet jij zelf een oordeel vormen. Dan kan het zijn dat jij vaststelt dat de handeling die de organisatie van je vraagt moreel verkeerd is. Dan moet je dat binnen de organisatie melden. Omgekeerd moet de organisatie dat soort meldingen ook uitermate serieus onderzoeken.

De Tweede Wereldoorlog is nog steeds het morele ijkpunt van de twintigste en eenentwintigste eeuw. Dat is uiteindelijk niet zonder gevaar. Want we vergelijken ons morele oordeel over eigen en andermans handelingen met een extreme situatie. Dat kan een vertekening van het oordeel met zich mee brengen.

Hannah Arendt, Duits-joods filosofe, publiceert in 1963 een boek met de titel *Eichmann in Jerusalem, a Report on the Banality of Evil*. Eichmann was de Duitse ambtenaar die de moord in de Duitse vernietigingskampen op zes miljoen joodse mensen en op honderdduizenden anderen organiseerde. Eichmann had niet de beslissing genomen al die mensen te laten vermoorden. Evenmin behoorde hij tot één van de moordcommando's die het uitvoerende werk op zich namen. Eichmann regelde de logistiek. Hij liet joodse mensen oppakken. Hij coördineerde de treinen en bezorgde het gifgas.

Na de Tweede Wereldoorlog leefde Eichmann ondergedoken in Zuid-Amerika. In 1961 wordt hij in Jeruzalem voor het gerecht gebracht en ter dood veroordeeld. Hannah Arendt woont dat proces bij en schrijft daarover in een Amerikaans weekblad. Het boek is een bewerking van die verslagen. Daarin onderzoekt en bespreekt ze een aantal kwesties. De belangrijkste daarvan is de vraag hoe het kan dat Eichmann deed wat hij deed. Haar conclusie is belangrijk: Eichmann was volgens haar niet kwaadaardig. Hij was geen sadist, had geen plezier in de vernietiging van de joden. Hij was ook geen gevoelloze psychopaat of een narcist. Eichmann, schrijft Hannah Arendt, was in staat om te doen wat hij deed omdat hij er niet bij nadacht. En ze vervolgt: dat betekent niet dat hij dom was. Eichmann was een bureaucraat die had afgeleerd zich een moreel oordeel te vormen over zijn handelingen.

Een handeling is moreel juist als je voldoende rekening houdt met de wensen, belangen en rechten van alle betrokkenen. Dat inzicht moet jouw oordeelsvorming leiden. De artikelen van de eed kun je zien als normen die zelf het resultaat zijn van morele oordeelsprocessen, die op dat inzicht gebaseerd zijn. Processen die iedere ambtenaar in principe zelf kan herhalen. De reden waarom jij je aan de eed zou moeten houden, is dan ook niet alleen omdat je dat beloofd hebt. Maar ook omdat je het met de normen eens bent. Is dat niet zo, dan zou je de eed niet moeten afleggen en is het ambt niets voor jou.

De tien artikelen van de Amsterdamse ambtseed zijn het voorlopige resultaat van een moreel oordeelsvormingsproces. De eed en zijn artikelen kunnen en mogen jouw zelfstandige oordeel niet vervangen. Dat heeft vier redenen:

1. Hoe nauwkeurig de wet of het beleid ook is: er blijft altijd interpretatie-, beslissings- en handelingsruimte over.
2. Bovendien kunnen er situaties optreden waarin je niet tegelijkertijd aan alle artikelen kan voldoen. Dan moet jij beoordelen welk artikel op dat moment voorrang heeft.
3. Verder kunnen er in de situatie andere morele overwegingen dan die in de eed staan opgesomd een grote rol blijken te spelen.
4. De belangrijkste reden echter is het voorlopige karakter van de eed zelf. Het kan dat het zelfstandige oordeel van ambtenaren zorgt dat zwakheden in de formulering van de eed en zijn artikelen later duidelijk worden.

Misstanden binnen jouw organisatie moet je altijd melden. Gebeurt daar niets mee, of ben je bang voor reacties en maatregelen daarop? Neem dan contact op met Bureau Integriteit van de gemeente Amsterdam en/of gebruik de Gedragslijn Vermoeden van integriteitsschendingen (populair: de klokkenluiderregeling), die het Amsterdamse gemeentebestuur heeft vastgesteld.

...of andere
religieuze verwijzing

De ambtseed kent geen enkele verwijzing naar religie of godsdienst. Het is de bedoeling dat alle ambtenaren verklaren en beloven om zich te houden aan de tekst van de uitgesproken ambtseed. Je spreekt daarbij de woorden uit "Dat verklaar en beloof ik". Je kunt er voor kiezen om daarnaast nog extra te verwijzen naar een godsdienst. Uit deze godsdienstige verwijzing kun je persoonlijk steun hebben of kracht putten om je aan de eed te houden. Tegenwoordig is alleen een christelijke verwijzing toestaan niet meer voldoende. Daarvoor zijn Amsterdam en haar ambtenaren te divers. Verwijzingen naar andere godsdiensten staan we dan ook zeker toe. Moslims kunnen er bijvoorbeeld voor kiezen om de eed af te leggen met de woorden "Zo waarlijk helpe mij Allah de Erbarmer, de Barmhartige", en Hindoeïsten met de woorden "Zo waarlijk, als het woord van de bhagavad gita, helpe mij Shri Krishna". Een godsdienstige verwijzing geeft overigens geen enkele inhoudelijke morele autoriteit. Dit betekent dat je niet kan zeggen dat delen van de artikelen van de eed niet voor jou gelden omdat die niet passen bij jouw geloofsovertuiging.

"Zo waarlijk helpe mij"

"Mijn God is echt anders dan de jouwe"

"Dat ben ik met je eens"

"Dus is het goed als ieder op zijn eigen manier Gods hulp kan inroepen"

"Dat alleen de christelijke God zou mogen is in ieder geval onzin"

"Maar is het eigenlijk niet veel beter als ik het zelf beloof"

"Hoe bedoel je: beter"

"Sterker"

"Dat je het zonder God kunt?"

"Als ik het zelf beloof is de kans dat ik me er aan houd groter"

"Dus dan kunnen we God gewoon (uit de eed) schrappen"

"Dat zou ik wel eerlijker vinden, als iedereen het gewoon zelf beloof"

"Dus dan zegt iedereen gewoon: dat verklaar en beloof ik"

"Dat zou ik wel goed vinden"

"Maar als iemand nou graag zijn of haar God erbij wil betrekken?"

"Ja?"

"Ik zou dat toch niet willen verbieden, ik vind dat dat moet kunnen"

"Ik vind ook dat iemand de hulp van God moet kunnen inroepen, als hij of zij dat wil"

(fragment uit een gesprek over de ambtseed op een van de werkvloeren van de gemeente Amsterdam)

Bij het afleggen van de ambtseede mag je naar een godsdienst verwijzen. Vroeger was dat enkel het christendom. Dat is historisch begrijpelijk, maar niet langer meer houdbaar. Als je zo'n verwijzing toestaat, dan moet hij ook voor andere godsdiensten gelden. En dat zijn dan niet alleen de zogenaamde wereldreligies. Want waarom mag een gelovige van een "kleine" religie worden achtergesteld op een gelovige die tot een "grote" religie behoort.

We zouden ook de mogelijkheid om bij de eedsaflegging naar een religie te verwijzen kunnen schrappen. Ook zo kun je iedere vorm van discriminatie tussen religies voorkomen. Een bijkomend voordeel is bovendien dat je zo de scheiding tussen kerk en staat onderstreept.

Toch is er een belangrijke reden de religieuze verwijzing te houden. Dit is dat daarmee voor een gelovige de kracht van de eed toeneemt. We willen iedereen de mogelijkheid geven de eigen wilskracht te versterken door de hulp van een God aan te roepen. En door een God wel toe te laten als individuele, vrijwillig gekozen ondersteuning van de wilskracht, maar niet als autoriteit over de inhoud van de eed, krijgt religie de plaats van een strikt persoonlijke levensovertuiging.

Colofon

De Ambtseed is een uitgave van Bureau Integriteit gemeente Amsterdam, vastgesteld door het College van B&W van de gemeente Amsterdam op 7 maart 2006.

E-mail: bureauintegriteit@amsterdam.nl

Telefoon: 020 552 2421

Postbus 202, 1000 AE Amsterdam

Druk: herziene versie augustus 2016

© Bureau Integriteit gemeente Amsterdam, 2016

